

Revaloriseren en verbeteren Fonds Gas en Elektriciteit

Een initiatief van het Platform tegen Energiearmoede,
beheerd door de Koning Boudewijnstichting.

Context

De Koning Boudewijnstichting beheert het Platform tegen Energiearmoede, een vergadering van stakeholders die samen nadenken over de energieproblematiek. In 2019 publiceerde het Platform een analyse over de herwaardering van het Fonds Gas en Elektriciteit¹. Deze studie bevestigde dat het noodzakelijk was het fonds te herwaarderen, nadat de indexering ervan in 2012 werd bevroren. Bovendien bood feedback van sociaal werkers de argumenten om een nieuw indexeringsmechanisme te ontwikkelen dat beter aansluit bij de noden in de praktijk. In 2020 werd de bevroering van het Fonds voor Gas en Elektriciteit opgeheven en werden de bedragen geïndexeerd op basis van de consumentenprijsindex.

Aangezien 2022 werd gekenmerkt door een energiecrisis die onder meer tot uiting komt in de stijging van de energiefactuur van gezinnen. In deze totaal onverwachte context werd de studie rond het revaloriseren en verbeteren van het Fonds Gas en Elektriciteit geüpdatet. Daarom werd de in de vorige studie voorgestelde samengestelde indexeringsmethode vergeleken met de huidige gebruikte indexering.

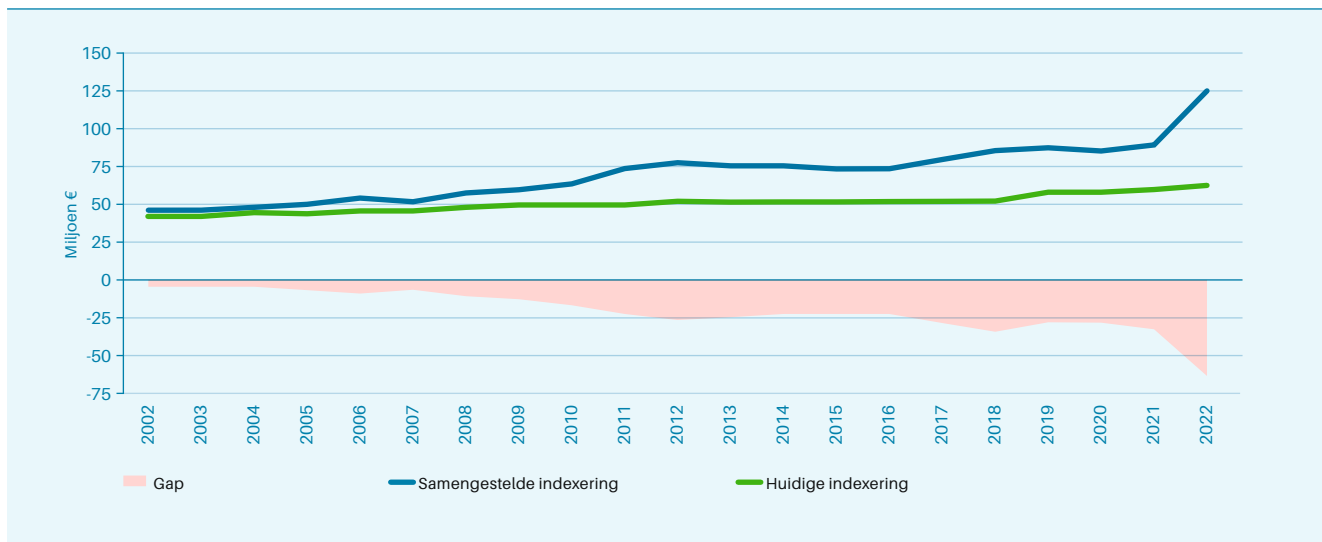
Naast een raming van het budget dat nodig is om aan de noden van de burgers (m/v) te voldoen, presenteert het Platform vier aanbevelingen om het gebruik en de werking van het Fonds Gas en Elektriciteit te verbeteren.

1. <https://kbs-frb.be/nl/verhoging-van-de-middelen-van-het-fonds-gas-en-elektriciteit>

In het kort

- Het Fonds Gas en Elektriciteit werd opgericht in 2002. Het belastte het OCMW met de begeleiding en de financiële sociale hulpverlening in het kader van de energielevering aan de meest kwetsbare mensen. Het is een systeem dat zijn efficiëntie bewees en iedereen erkent dat het noodzakelijk is.
- Het Platform tegen Energiearmoede pleit enerzijds voor een dringende herindexering van de middelen van het Fonds Gas en Elektriciteit, en anderzijds voor de noodzaak om het bestaande indexeringsmechanisme te herzien, om in te spelen op de werkelijke evolutie van de noden van de burgers (m/v) en de OCMW's.
- Volgens de alternatieve samengestelde indexeringsmethode die rekening houdt met de evolutie van armoede en energiefacturen, worden de bedragen van het Fonds geraamd op 126,8 miljoen euro voor 2022 en 136,9 miljoen euro voor 2023, terwijl de bedragen volgens de huidige indexeringsmethode 62,9 miljoen euro bedragen in 2022 en worden geraamd op 66,6 miljoen euro voor 2023. Dit verschil komt neer op een herwaarderingsnood van **64 miljoen euro** voor 2022. Hoewel in 2022 een eenmalige subsidie van 16 miljoen euro is toegekend, is dat niet voldoende om het bestaande tekort te dekken. Deze behoefte werd geraamd op **70,3 miljoen euro** voor het jaar 2023. Dit bedrag houdt echter geen rekening met de bijkomende subsidie van 37 miljoen euro die de federale regering eind januari 2023 aan de OCMW's heeft toegekend in het kader van de energiecrisis. Deze subsidie geldt alleen voor het jaar 2023. Ze is bedoeld om de OCMW's in staat te stellen huishoudens die moeite hebben om hun energiefactuur te betalen, te helpen door middel van sociale steun, het overnemen van onbetaalde facturen en/of maatregelen om het energieverbruik te verminderen.

Verskil tussen huidige indexering en voorgestelde samengestelde indexering

Bronnen: POD Maatschappelijke Integratie; Analyse Sia Partners

Naast een zuiver financiële opwaardering, beklemtoonde het Platform tegen Energiearmoede nog andere bevindingen rond het gebruik van het Fonds Gas en Elektriciteit.

- Curatieve maatregelen krijgen prioriteit bij de toekenning van het Fonds Gas en Elektriciteit ten koste van preventieve maatregelen.
- Er zijn structurele problemen verbonden aan de organisatie van het Fonds Gas en Elektriciteit.
- De doelgroep van het Fonds Gas en Elektriciteit verandert, aangezien nu ook gezinnen uit de middenklasse worden getroffen door de energiecrisis.

Feiten en cijfers

Het Fonds Gas en Elektriciteit heeft twee hoofddoelstellingen zoals bepaald in de wet van 4 september 2002² die de openbare centra voor maatschappelijk werk (OCMW's) belast met de taak om de meest kwetsbare mensen te begeleiden en financiële sociale hulp te bieden in het kader van de energievoorziening.

- 1. Het financieren van sociaal werkers van het OCMW, om te onderhandelen over afbetalingsplannen voor schulden (gewoonlijk 'artikel 4' genoemd).**
- 2. Het vereffenen van openstaande facturen en het organiseren van preventieacties (gewoonlijk 'artikel 6' genoemd).**

Het Fonds Gas en Elektriciteit werd tot 2020 gedeeltelijk gefinancierd via een federale bijdrage op het eindverbruik van gas en elektriciteit. Sindsdien wordt het fonds gefinancierd door een bijzondere accijns op elektriciteit en een bijzondere accijns op aardgas³.

Met uitzondering van de periode van 2012 tot 2018, toen de indexering werd bevroren, is de begroting van het Fonds geïndexeerd volgens de index van de consumptieprijzen.

> Het huidige indexeringsmechanisme beantwoordt niet aan de reële behoeften waarin het Fonds Gas en Elektriciteit moet voorzien

1. Het percentage van de toegekende middelen voor preventie en vereffening van schulden (artikel 6) daalt van jaar tot jaar

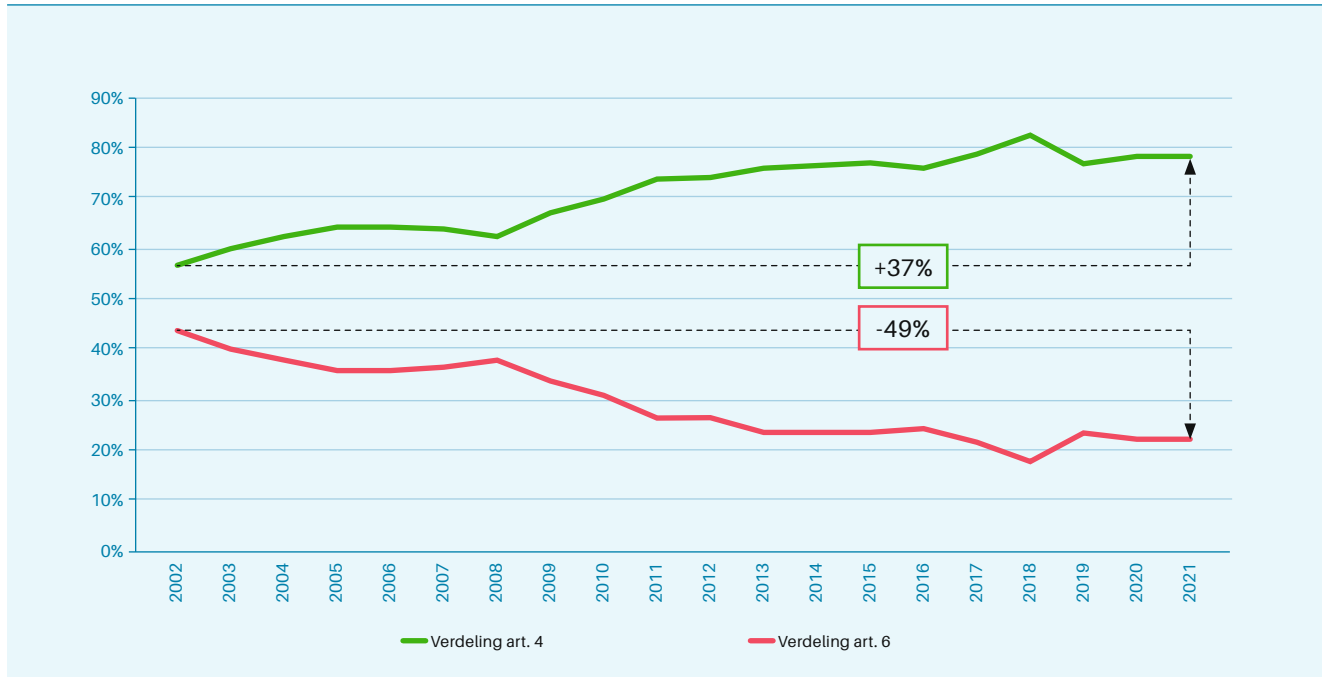
Bij de vaststelling van de totale begroting van het Fonds voor Gas en Elektriciteit worden de in artikel 4 toegewezen bedragen berekend op basis van het aantal voltijdse equivalenten die nodig zijn voor de OCMW's en die door de POD Maatschappelijke Integratie worden geraamd. Het saldo wordt vervolgens toegewezen aan artikel 6.

- > Sinds de oprichting van het Fonds Gas en Elektriciteit is het aan artikel 4 toegewezen deel gestegen, ten koste van de aan artikel 6 toegewezen bedragen voor preventieve maatregelen, waardoor de OCMW's zich vooral richten op curatieve maatregelen. Preventieve maatregelen zijn echter essentieel voor de energietransitie en de bestrijding van energiearmoede.
- > **Het aan artikel 6 toegewezen deel van het Fonds Gas en Elektriciteit is tussen 2002 en 2022 met 49% gedaald. De aan artikel 6 toegewezen bedragen vertegenwoordigden in 2002 43% van het Fonds Gas en Elektriciteit, maar slechts 22% in 2022.**

2. Wet 2002-09-04/54: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2002090454&table_name=wet

3. Programmawet van 27 december 2021: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&pub_date=2021-12-31&caller=summary&numac=2021043625

Verdeling van het FGE-bedrag over de artikelen 4 en 6

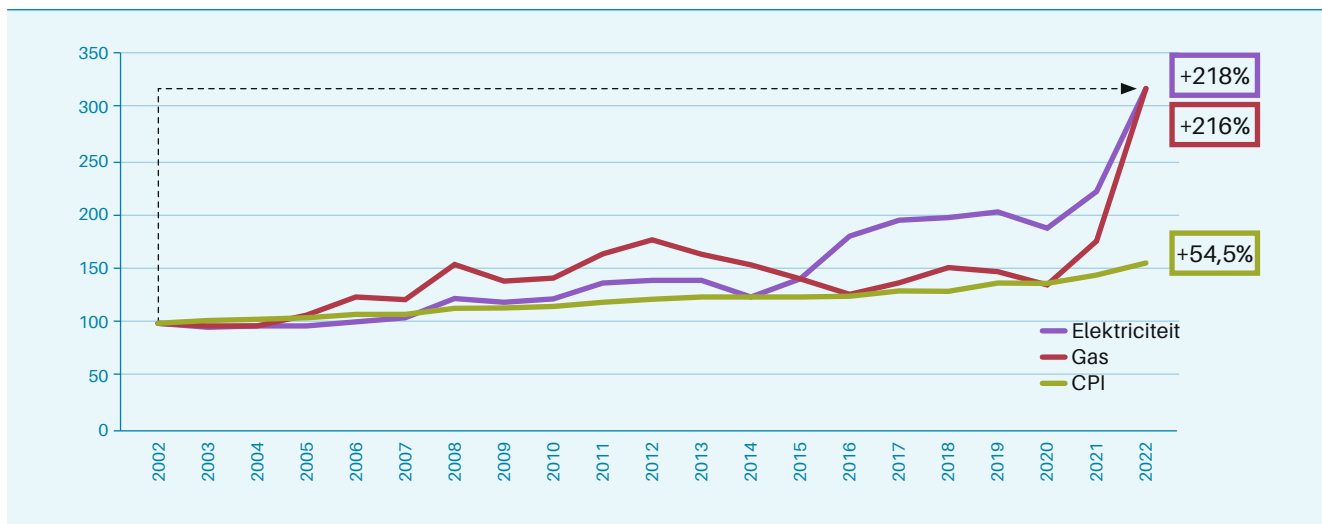

Bronnen: POD Maatschappelijke Integratie; Analyse Sia Partners

2. De consumentenprijsindex geeft de prijsstijging van energieproducten niet correct weer

Van 2002 tot 2022 is de consumentenprijsindex met 54,5% gestegen. De prijsindexen voor gas en elektriciteit zijn in dezelfde periode met respectievelijk 216% en 218% gestegen.

Vergelijkende evolutie van prijzen voor gas, elektriciteit en de consumentenprijsindex (CPI)

Bronnen: Statbel; Analyse Sia Partners

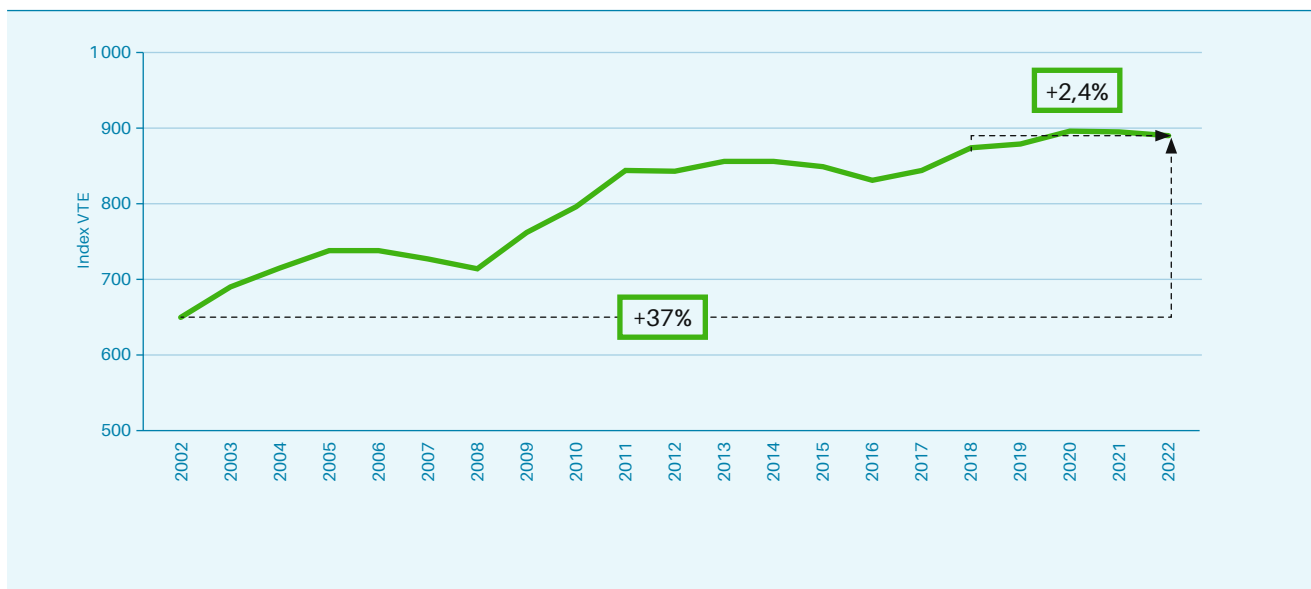
3. De begroting van het Fonds sluit niet aan bij de evolutie van armoede in België. Het aantal gezinnen in energiearmoede heeft een directe impact op de financiële middelen en personeelsleden die vereist zijn om energiearmoede te bestrijden.

De personeelsmiddelen die de OCMW's nodig hebben, worden geraamd via een theoretische index die wordt berekend op basis van het aantal begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming (VT) en het aantal niet-betalers dat bij de Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP) is geregistreerd. Momenteel is deze index niet opgenomen in het indexeringsmechanisme, maar wordt hij gebruikt om te bepalen welk deel van het Fonds wordt toegewezen aan artikel 4.

De evolutie van deze index weerspiegelt gedeeltelijk de evolutie van armoede in België en de personeelsleden die de OCMW's nodig hebben. Het is dus interessant om hiermee rekening te houden bij de indexering van artikel 4. Dat is ook het geval voor de indexering van artikel 6, aangezien de index een indicatie geeft van het aantal te behandelen dossiers en dus van de mogelijk te vereffenen schulden.

De index van de voltijdse equivalenten voor energiebegeleiding binnen de OCMW's is sinds de oprichting van het Fonds met 37% gestegen. Sinds de deblokkering van het Fonds in 2019 is deze index met 2,4% gestegen.

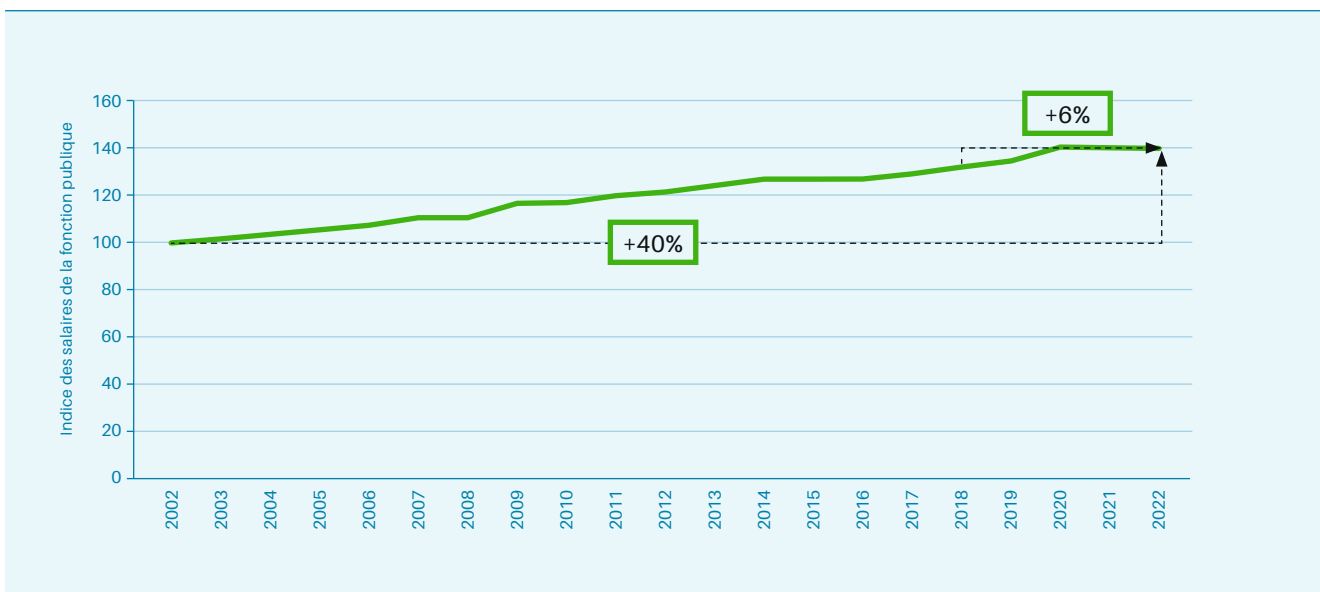
Evolutie van de index van voltijdse equivalenten binnen OCMW's (2002-2022)

Bronnen: Federaties van OCMW's (september 2022)

De index van de ambtenarenlonen stijgt met 2% wanneer de afgevlakte gezondheidsindex hoger is dan de spilindex. Deze index weerspiegelt de evolutie van de indexering van de lonen van sociaal werkers belast met energiebegeleiding bij de OCMW's. De index heeft dus een rechtstreekse impact op de begroting van artikel 4 voor de totale loonmassa voor sociaal werkers. De loonindex stijgt sinds 2002 gestaag en verloopt vrij lineair. Er is een afvlakking in 2020, voornamelijk als gevolg van de vertraging van de economische activiteit wegens de gezondheidscrisis.

Evolutie van de loonindex voor ambtenaren (2002-2022)

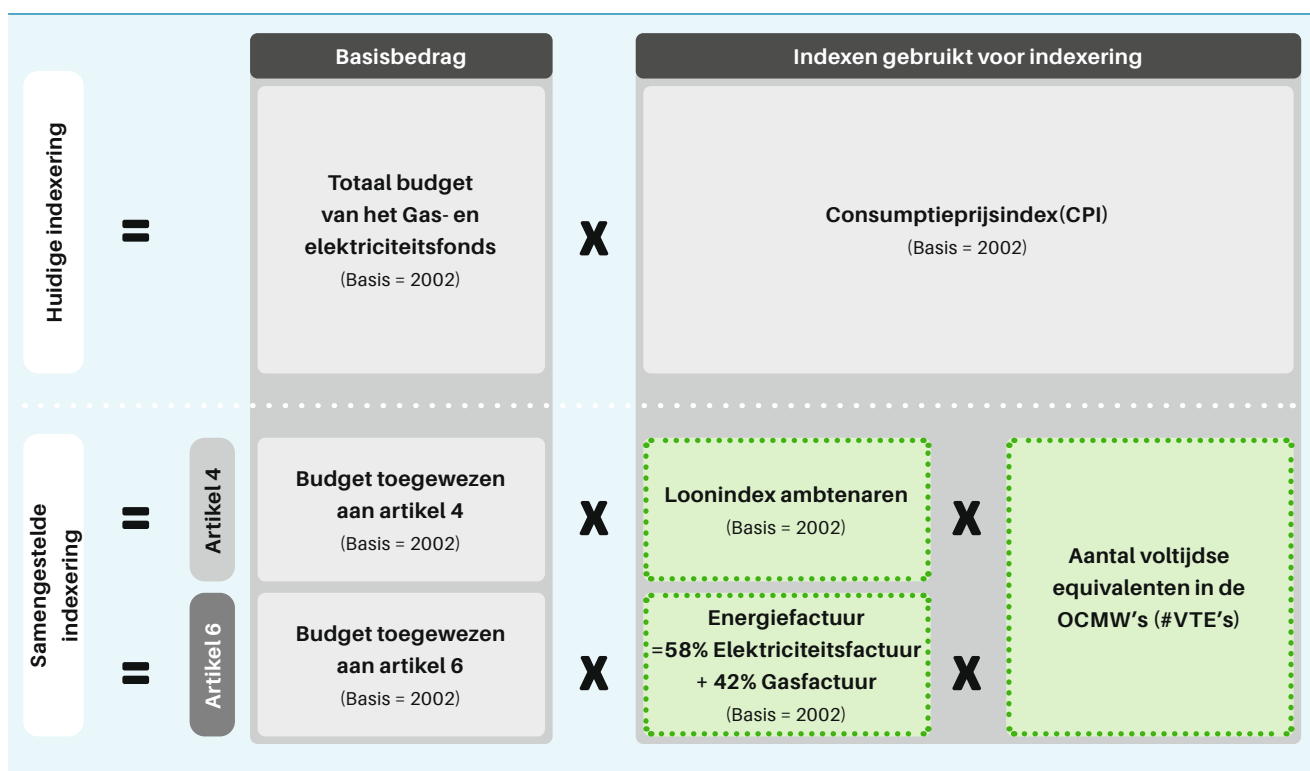
Bronnen: Statbel, POD Maatschappelijke Integratie

'Elk bedrag is welkom. [...]

De kosten voor energie en huishoudelijke apparaten zijn zo sterk gestegen.'

OCMW Langemark-Poelkapelle

Deze opmerkingen rechtvaardigen dat het indexeringsmechanisme van het Fonds Gas en Elektriciteit moet worden herzien. Het samengestelde mechanisme voorgesteld in de studie van 2019⁴ komt aan deze opmerkingen tegemoet.

Volgens het huidige indexeringsmechanisme bedraagt de begroting van het Fonds 62,9 miljoen euro voor 2022 en naar schatting 66,6 miljoen euro voor 2023. Volgens de voorgestelde samengestelde indexeringsmethode worden deze bedragen echter geraamd op 126,8 miljoen euro voor 2022 en 136,9 miljoen euro voor 2023. Uit de vergelijking van de twee methoden blijkt dat de herwaarderingsbehoefte voor 2022 **64 miljoen euro** bedraagt. Deze behoefte blijft toenemen. Het tekort in 2022 is namelijk **1,9** keer zo groot als in 2018 (het laatste jaar voor de deblokering). Er is een prognose gemaakt voor het jaar 2023, en de herwaarderingsbehoefte zou stijgen met **9,8%** tegenover 2022, tot **70,3 miljoen euro**. Dit bedrag houdt echter geen rekening met de extra subsidie van 37 miljoen die de OCMW's eind januari 2023 van de federale regering krijgen als gevolg van de energiecrisis.

4. <https://kbs-frb.be/nl/verhoging-van-de-middelen-van-het-fonds-gas-en-elektriciteit>

> OCMW's hebben structurele behoeften verbonden aan de organisatie van het Fonds Gas en Elektriciteit

Naast een louter financiële opwaardering, hebben de federaties van OCMW's die wij hebben ontmoet, specifieke problemen en noden in verband met de werking en het gebruik van het Fonds.

> **Communicatie over de beschikbare bedragen van het Fonds, maakt het moeilijk om te anticiperen en acties uit te voeren**

Om impactvolle maatregelen te realiseren is het belangrijk te kunnen anticiperen op de bedragen waarop OCMW's elk jaar kunnen rekenen. Momenteel zijn deze bedragen bekend in april van het lopende jaar. Deze planning levert problemen op voor de OCMW's, die niet op lange termijn kunnen vooruitkijken, geen acties op het terrein kunnen plannen en, indien nodig, ook niet kunnen anticiperen op aanwervingen.

> **De verdeling van de bedragen onder OCMW's benadeelt de kleinste OCMW's**

Op basis van hun omvang krijgen sommige OCMW's een bedrag van 3000 euro per jaar toegewezen om het personeelsbestand te vergroten, teneinde de taken van het Fonds Gas en Elektriciteit voor meerdere gezinnen uit te voeren, wat te weinig is. Daarom wordt een minimumdrempel gevraagd om ervoor te zorgen dat kleinere OCMW's deze taken naar behoren kunnen uitvoeren.

'Het bedrag dat jaarlijks beschikbaar is voor ons, is gewoon te klein. Dat betekent dat we soms maar één gezin volledig kunnen ondersteunen. In dergelijke gevallen wordt de hulpverlening vaak uitgesteld of wordt de financiële steun volledig teruggevorderd.'

OCMW Gingelom

> **Nood aan personeel op lange termijn**

OCMW's hebben veel personeel nodig om alle taken rond het Fonds Gas en Elektriciteit uit te voeren. Bovendien is er vraag naar personeel op lange termijn en naar permanente aanwervingen.

'Verhogen van de middelen is niet voldoende, we moeten ook het personeel uitbreiden om tijd vrij te maken. [...] er zijn geen andere financiële middelen, noch personeel om ze op te vangen. We verdrinken.'

OCMW Dour

'Het is zeer tijdrovend om problemen met leveranciers en meterstanden op te volgen, klachten in te dienen bij de bevoegde instanties en ervoor te zorgen dat de rechten van klanten worden gewaarborgd. Wij vragen dan ook om de bedragen verbonden aan art. 4 te verhogen teneinde over voldoende personeel te beschikken om de bedragen van art. 6 verantwoord te besteden en teneinde voldoende personeel te hebben om klanten verder bij te staan bij energievragen en problemen.'

OCMW Heist-op-den-Berg

Aanbevelingen

Het Platform tegen Energiearmoede formuleert vier aanbevelingen om het Fonds Gas en Elektriciteit te verbeteren.

> Aanbeveling 1: Herzien van het bestaande indexeringsmechanisme

Een nieuw indexeringsmechanisme wordt aanbevolen. Dit mechanisme stelt voor de twee artikelen waaruit het Fonds Gas en Elektriciteit bestaat, afzonderlijk te indexeren, door indexen op te nemen die de evolutie van de loonmassa, energiefactuur en armoede in België weerspiegelen.

1. Het budget voor onderhandelingen over afbetalingsplannen (artikel 4) wordt gebruikt voor de lonen van sociaal werkers. Het moet derhalve de evolutie volgen van het percentage voltijdse equivalenten dat door de POD Maatschappelijke Integratie aan de OCMW's wordt toegekend, alsook van de stijgingscoëfficiënt van de lonen in de overheidssector.
2. Het budget voor de vereffening van onbetaalde facturen en voor preventieacties (artikel 6) moet rekening houden met de evolutie van betalingsmoeilijkheden voor energiefacturen. De moeilijkheden hebben te maken met het bedrag van de energiefactuur en met de armoedesituatie van de consumenten. De evolutie van het percentage voltijdse equivalenten dat door de POD Maatschappelijke Integratie in het kader van artikel 4 aan de OCMW's wordt toegekend, weerspiegelt de evolutie van de armoede. De evolutie van de elektriciteits- en aardgasfactuur wordt berekend in een door Statbel gepubliceerde indicator.
3. Het bedrag van het Fonds Gas en Elektriciteit in 2002 (jaar van oprichting) moet als basis dienen voor dit nieuwe indexeringsmechanisme. Het nieuwe indexeringsmechanisme moet ook regelmatig geëvalueerd en gecontroleerd worden.

> Aanbeveling 2: Garanderen van financiële middelen voor preventieve maatregelen

In de praktijk worden de middelen van het Fonds hoofdzakelijk gebruikt voor curatieve maatregelen (betalen van facturen), terwijl het saldo wordt besteed aan preventieve maatregelen. Preventieacties kunnen het factuurbedrag verlagen en aldus voorkomen dat gezinnen in energiearmoede belanden, of minstens het risico daarop beperken.

Het is noodzakelijk om de toewijzing van een deel van de begroting van het Fonds aan preventieve maatregelen wettelijk te garanderen en beschermen, teneinde de continuïteit en de groei van bestaande initiatieven te waarborgen.

Preventieve maatregelen kunnen gericht zijn op 3 dimensies:

1. Kwaliteit van de woning;
2. Apparaten die in de woning worden gebruikt;
3. Gedrag van het gezin.

Preventiemaatregelen rond de kwaliteit van woningen behoren niet tot de basistaken van OCMW's. Anderzijds moeten synergieën tussen organisaties zoals «les Maisons de l'énergie» in Wallonië, «Energiehuis» in Vlaanderen en «Homegrade» in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de OCMW's tot stand worden gebracht, om de continuïteit van de ondersteuning te waarborgen en tegemoet te komen aan specifieke behoeften van gezinnen in armoede.

Wat de twee andere dimensies betreft, bestaan er talrijke lokale initiatieven. Deze initiatieven omvatten bijvoorbeeld monitoringprogramma's voor gezinnen, distributie van kits om het energieverbruik te verminderen en bewustmaking inzake energiegerelateerde kwesties. Het Platform tegen Energiearmoede gaf opdracht voor een repertorium van door het OCMW uitgevoerde projecten ter preventie van energiearmoede. Het repertorium kan dienen als basis voor verdere uitwisseling en verspreiding⁵. Deze lokale initiatieven zouden tussen de verschillende OCMW's als goede praktijken moeten worden gedeeld. Voorbeelden van dergelijke praktijken zijn het opzetten van ondersteuning op lange termijn om het effect van de acties te bestendigen, het aanmoedigen van sociale cohesie tussen deelnemers om hun motivatie te vergroten, en het kiezen van een proactieve aanpak om het publiek te bereiken.

'Wij beseffen dat het voor de mensen steeds moeilijker wordt om hun energiefactuur te begrijpen, maar ook om een onderscheid te maken tussen de verschillende actoren.'

OCMW Moeskroen

> Aanbeveling 3: De beschikbare budgetten zo snel mogelijk meedelen aan de OCMW's

Om de besteding van dit Fonds zo goed mogelijk te organiseren, is het belangrijk te kunnen anticiperen op de bedragen waarop de OCMW's jaarlijks kunnen rekenen. Momenteel krijgen zij in april van het lopende jaar informatie over het definitieve beschikbare budget, waardoor zij niet op lange termijn kunnen plannen. Het is dus **belangrijk om deze planning te herzien en de beschikbare budgetten zo snel mogelijk mee te delen. De OCMW's vragen om de mededeling over de budgetten te vervroegen naar eind oktober, begin november van het voorgaande jaar.**

> Aanbeveling 4: De begunstigde doelgroepen van het Fonds identificeren en bereiken

Het doelpubliek van het Fonds Gas en Elektriciteit verandert. Steeds meer mensen hebben het als gevolg van de crisis moeilijk of kunnen hun energierekening niet betalen. Het is belangrijk ervoor te zorgen dat degenen die de steun van het Fonds nodig hebben, er toegang toe hebben. Ook de middenklasse wordt zwaar getroffen, maar vindt de drempel van het OCMW vaak te hoog: het OCMW is echter de enige manier om hulp te krijgen van het Gas- en Elektriciteitsfonds.

Het Platform formuleert volgende aanbevelingen:

- > Toegankelijker maken van informatie om ervoor te zorgen dat gezinnen die recht hebben op bestaande steun er gebruik van kunnen maken
- > Integreren van OCMW-contactpunten in lokalen van andere overheidsdiensten om een groter aantal mensen te bereiken en om het risico op stigmatisering te verkleinen voor aanvragers die daarvoor bang zijn als ze een OCMW binnenstappen
- > Bedenken van specifieke maatregelen en kanalen om mensen in hun omgeving te bereiken

Dit laatste punt zal het onderwerp zijn van een werkgroep, opgericht in het kader van het Platform, die ernaar streeft de resultaten daarvan medio 2023 te publiceren.

5. Voorbeelden van de verschillende projecten zijn verzameld in een catalogus die werd gepubliceerd op de website van de Koning Boudewijnstichting (Projecten uitgevoerd door het OCMW ter preventie van energiearmoede - 2023) <https://kbs-frb.be/nl/door-ocmws-uitgevoerde-projecten-ter-voorkoming-van-energiearmoede>.

Colofon

Titel Revaloriseren en verbeteren Fonds Gas en Elektriciteit
Cette publication existe aussi en français sous le titre :
Revalorisation et amélioration du Fonds Gaz et Électricité
Een uitgave van de Koning Boudewijnstichting
Brederodestraat 21
1000 Brussel

Studies en analyses SIA Partners
Aanbevelingen Platform tegen Energiearmoede

Coördinatie Françoise Pissart, Directeur
voor de Koning Pascale Taminaux, Senior project coördinator
Boudewijnstichting Nathalie Troupée, projectmedewerkster

Grafisch concept Kaligram
& Vormgeving

Deze uitgave kan gratis worden gedownload van onze website www.kbs-frb.be

Wettelijk depot D/2848/2023/02

Bestelnummer 3899
Février 2023

Met de steun van de Nationale Loterij